

Emakeel võõrkeeleeõppes – eelis või takistus?

Annekatriin Kaivapalu

Tallinna ülikooli soome keele dotsent

Oma keel ja võõrkeeled

Oma esimese keele, emakeele omandab inimene tavaliselt varases lapseas ilma teadliku õpetuseta. Emakeele süsteemi kujundab lapse ümbritseva keelekasutuse põhjal ning võimalused seda väljastpoolt mõjutada on üsnagi piiratud. Nii omandatakse keele struktuur (grammatika) ja põhiosa sõnavarast. Hiljem areneb selle juba kujunenud süsteemi kõrvale kooli emakeeleõpetuse abil teinegi süsteem, mis erinevalt eelnevast põhineb analüütilisel tegevusel. Selle süsteemi kujunemist on võimalik teadlikult suunata, juhtides õppija tähelepanu vajalikele seikadele. Emakeele süsteem ei ole niisiis sugugi püsiv ega muutumatu, vaid võib areneda esialgsest vägagi erinevaks. Emakeeleõpetus muudab ja mitmekesistab õppija seniseid oletusi ja arvamusi emakeele kohta ning seejuures kujundab ka arusaama, kuidas inimkeel kui selline üldse toimib.¹

Elu jooksul õpitakse lisaks emakeelele ehk **lähtekeelele** mitmeid **sihtkeeli**. Sihtkeelt võib **omandada keelekeskkonnas** või **õppida väljaspool keelekeskkonda**. Esimesel juhul on tegemist **teise keelega**, väljaspool keelekeskkonda aga õpitakse **võõrkeelt**. Nii näiteks on soome keele õppimine Soomes või rootsi keele õppimine Rootsis teise keele omandamine, kuid samade keelte õppimine Eestis tähendab võõrkeele õppimist.

Teise keele omandajad ja võõrkeele õppijad on harilikult oma emakeele oskuslikud kasutajad. Neist igaühel on keeleoskus, millest piisab toimetulekuks tuttavates olukordades, ning vähemalt intuitsioon sellest, milleks ja kuidas inimesed keelt kasutavad, millist keelt nad kasutavad ja millist keelt õppija ise oskab või ei oska või võiks osata. Lisaks on igaühel oma arusaam keelest ja keelekasutusest. Seetõttu on õppija tähelepanekud ja kogemused emakeelest ja selle mõjust õpitava keele omandamisele õppeprotsessi edukuse seisukohalt eriti olulised.

Mida teatakse lähtekeele mõjust sihtkeele õppimisele?

Lähtekeele mõju sihtkeele omandamisele on olnud keeleõppealase uurimistöös keskseid küsimusi kogu selle teadusharu ajaloo vältel. Tegemist on äärmiselt keerulise ja mitmetahulise probleemiga ning seetõttu ei ole vastakate käsitluste rohkus üllatav. Arusaamad lähtekeele mõjust ning suhtumine sellesse on paljuski sõltunud teoreetilistest seisukohtadest, millest lähtuvalt probleemi on käsitletud.²

Strukturalistlik-kontrastiivse teooria kontekstis nähti lähtekeele mõju vaid negatiivsena, lähtekeelt sihtkeele vigade põhjustajana. Õppimiskused arvati olevat võrdelises sõltuvuses keelesüsteemide erinevusega: eeldati, et õppija jaoks on kõige raskemad need sihtkeele ilmingud, mida lähtekeeles ei ole, ja olukorrad, mil lähtekeele ühele keelendile vastab sihtkeeles mitu keelendit.

Hiljem on arusaamad muutunud mitmekesisemaks: näiteks otsib **veaanalüüsi teooria** vigade tekkepõhjusi mujaltki kui vaid õppija emakeelest. Isegi sama teooria raamides võib leida lähtekeele mõju osas vastandlikke seisukohti. Nii arvab osa **universaalgrammatika teooria** toetajaid, et emakeele ja kõikide hilisemate keelte omandamisel järgitakse samu põhimõtteid ning järelikult ei ole emakeele mõjust põhjust rääkida. Samast teooriast tuleneb ka eelmisele vastandlik seisukoht, mille järgi lähtekeele mõju sihtkeelele on täielik, sest õppija kasutuses on universaalne grammatika ning need mehhanismid, mille alusel lähtekeel omandati. Enamik sihtkeeleõppe uurimise teooriaid peab siiski lähtekeele mõju oluliseks, kuigi mitte ainsaks teguriks keele omandamisel.

Vaatamata erinevatele arusaamadele sellest, kuidas ja mil määral lähtekeel sihtkeele omandamist mõjutab, ei kahelda tänapäeval enam lähtekeele mõju olemasolus. Teadlased on üksmeelsel seiskohal, et lähtekeele mõju sihtkeele omandamisele võib olla nii positiivne kui ka negatiivne olenevalt sellest, kas lähte- ja sihtkeele mallid on sarnased või mitte. Vahetegemine nimetatud kahe suundumuse vahel on äärmiselt tähtis: esimene neist, nagu nimetuski ütleb, aitab keeleõppimisele kaasa, teine aga takistab seda.

Lähedaste sugulaskeelte omandamine erineb seetõttu üsnagi märkimisväärselt geneetiliselt ja/või tüpoloogiliselt kaugemate keelte omandamisest: lähedasi keeli õpitakse tunduvalt kiiremini kui kaugemaid keeli, eriti õppimise algperioodil. Lähedaste keelte vahel on suurem võimalus vastastikuseks ülekandeks,³ sest keelesüsteemide

struktuuriline, semantiline ja funktsionaalne sarnasus loob selleks vajaliku eelduse.⁴ Eriti ulatuslik on lähedase sugulaskeele positiivne mõju õpitavast keelest arusaamisel.⁵

Keele õppimise lihtsus või keerulisus ei ole siiski sõltuv ainult keeltevahelisest lähedusest või kaugusest: mõned väikesed erinevused võivad õppija jaoks osutada vägagi problemaatiliseks.⁶ Tasub vaid meenutada soome keele õppijatele tuttavaid nn riskisõnu, sõnu, mis vaatamata välisele sarnasusele tähendavad hoopis midagi muud kui eesti keeles, näiteks *halb – halpa (odav)*, *sulane – sulhanen (peigmees)* jne. Samuti ei tohi unustada, et keelesüsteemide sarnasus ei ole sama nähtus kui õppija tajus või arusaam nende sarnasusest. Sihtkeele õppimise seisukohalt võib viimane osutada tunduvalt otsustavamaks.⁷ Peale selle seostub lähedase sugulaskeele omandamise ja kasutamisega mitmeid psühholoogilisi tõrkeid, eriti siis, kui õppimise algetapp on juba läbitud.⁸ Õppija ei tea ilmingimata, mida ta teab ja mida ta ei tea ning võib vältida sihtkeele normikohast ja sobivat keelendit vaid seetõttu, et see on emakeelsega liialt sarnane.

Lähtekeele mõju on täheldatud enam võõrkeele õppimisel kui teise keele omandamisel. See on ka loomulik, sest väljaspool keelekeskkonda puudub võimalus olla vahetus kokkupuutes õpitava keelega. Lisaks emakeelele mõjutavad sihtkeele omandamist teisedki varem õpitud keeled. Samuti ei ole lähtekeele mõju eraldiseisev ilming: see toimib koos paljude keele omandamist mõjutavate teguritega ning konkureerib nendega eri õppimise etappidel ja eri olukordades erineval viisil.⁹ Lähtekeele mõju ilmneb muu hulgas õppijate strateegiavalikus: see, milliste võtete abil õppija sihtkeelt omandab ja kuidas ta seda kasutab, on vähemalt osaliselt tulenev õppija emakeelest.¹⁰ Seetõttu on oluline roll õppija metalingvistilistel teadmistel, teadmistel keelest kui nähtusest. Teadlikkus lähte- ja sihtkeele süsteemidest ning oskus neid omavahel võrrelda aitavad toime tulle keerulistes olukordades isegi siis, kui neid teadmisi ei osata selgelt sõnastada või kui need esinevad pigem kujunditena.

Mida õppijad emakeele mõjust arvavad?

Siinne artikkel annab ülevaate õppijate arvamustest oma emakeele mõju kohta teise keele omandamisele ja võõrkeele õppimisele. Oma seisukohti väljendasid esseedes „Emakeel võõrkeeleõppes – eelis või takistus“ Tallinna ülikooli soome keele eriala ja Jyväskylä ülikooli keelte

õppetooli üliõpilased. Neist 16 emakeel oli eesti keel, 6-l vene keel, 15-l soome keel. Ühe üliõpilase emakeel oli ukraina keel ja ühel soome viipekeel. Üheksa eestikeelset üliõpilast ja ukrainakeelne üliõpilane kirjutasid oma esseed eesti keeles, neli venekeelset üliõpilast vene keeles ja kõik ülejäänud soome keeles. Alljärgnevad tsitaadid eestikeelsetest esseedest on esitatud muutmata kujul, vene- ja soomekeelsed mõtted on parema arusaadavuse huvides tõlgitud eesti keelde. Lisaks tsitaatidele väljendavad ka väiksemas kirjas olevad tekstikatked õppijate seisukohti nende oma sõnastuses.

Kas emakeel mõjutab võõrkeele omandamist või mitte?

Üliõpilased olid üksmeelselt seisukohal, et kahtlemata mõjutab emakeel sihtkeele omandamist, aga kus ja kuidas täpselt, on raskem öelda:

Emakeelel on võõrkeelte õppimisel vaieldamatult oma roll, kuid mis määral ja kuivõrd mõjutab see teist keelt, on raske määratleda. Tihtipeale on see vaid üks teguritest, mis aitab teise keele õppimisele kaasa või vastupidi, raskendab omandamise kulgu.

Oma õppimiskogemuste põhjal tõdeti, et emakeel ei ole ainult probleem, vaid ka ressurss. Kuigi kooli võõrkeeleõppes on ilmselt enam rõhutatud emakeele negatiivset mõju ja keskendunud keelte erinevusele, käsitavad õppijad emakeele positiivset mõju palju laiemalt kui pelgalt tähenduste ja vormide ülekandena. Oma emakeelt loovalt ja mitmekesiselt kasutavad inimesed õpivad ka võõrkeeli edukamalt:

Kui tahetakse rõhutada ainult emakeele negatiivset mõju võõrkeele õppimisele, ei mõelda sugugi sellele, milline võõrkeele õppimine oleks, kui õppijal ei oleks kasutada ühegi emakeele grammatikat.

Peale emakeele võib uude võõrkeelde tulla mõjutusi ka varem õpitud võõrkeeltest:

Rootsi keele õpinguid alustasin gümnaasiumis ja siis olin juba teadlik võimalusest, et teistest keeltest võib olla abi. Antud juhul olid abiks teised germaani keeled. Teise keele mõju kolmanda keele omandamisele olen kogunud eriti inglise keele puhul. Anglisme leidub paljudes keeltes ja siis on inglise keelest vaid kasu.

Varem omandatud teise keele positiivset mõju soome keele omandamisele rõhutasid eriti venekeelsed hästi eesti keelt oskavad üliõpilased:

Samas on märkimisväärne asjaolu, et mõne keele õppimisele on avaldanud mõju eelnevalt õpitud keel. Eestikeelse taustaga on mul palju kergem omandada soome keelt, sest olen teadlik joontest, mis erinevad vene keelest ja võin rakendada neid printsiipe soome keeleski.

Õppijate mõnikord teadlik, aga sageli ka alateadlik strateegia põhineb keeltevahelistel sarnasustel ja erinevustel: soome keele õppimisel toetuvad venekeelsed õppijad eelkõige varem omandatud soome keele lähedasele sugulaskeelele. Kui aga soome ja eesti keel erinevad teineteisest, toimib lähtekeelena emakeel, vene keel:

Nüüd olen õppinud ülikoolis soome keelt kaks aastat ja võin öelda, et keele õppimist mõjutab enam eesti kui vene keel. Vene keel tuleb meelde siis, kui pean mõtlema verbireksioonide ja muude keeruliste konstruktsioonide peale. Emakeel siiski aitab mõista rahvusvahelisi ja vene keelest laenatud sõnu ja väljendeid.

Õppijate kogemused toetavad seega seisukohta, et võõrkeele õppimine põhineb eelkõige keeltevahelisel sarnasusel¹¹, seda ka siis, kui õppetöös rõhutatakse pigem erinevusi.

Keeltevaheline mõju ei ole üliõpilaste arvates sugugi ainult ühesuunaline, sest õpitav keel lisab omakorda teadmisi emakeelest ning suurendab emakeele kasutamise motivatsiooni:

Õppides võõrkeeli, olen õppinud palju ka oma emakeele ja soome kultuuri kohta.

Emakeel ja metalingvistiline teadlikkus

Kirjutistes rõhutatakse emakeele tähtsust inimese elus: emakeel annab esimesed nimed ümbritsevatele esemetele ja nähtustele, keel aitab liigendada maailma. Emakeele abil teadvustatakse, kuidas inimkeel toimib. Metalingvistiline teadlikkus omandatakse niisiis emakeele ja selle õpetuse kaudu. Emakeele põhjalt algab võõrkeelte õppimine, selle abil kujunevad kõik hilisemad koodid:

Heast emakeele oskusest on kasu iga uue keele õppimisel. Kui osatakse keeleliselt tajuda ja mõista õpitavat emakeeles, hõlbustab see ka mõistmist võõrkeeles.

Seetõttu on võõrkeele õppimine kõige efektiivsem emakeele abil:

Arvan, et emakeeles on võõrkeelt kõige parem õppida eelkõige sellepärast, et siis on kergem aru saada.

Kasvõi sõnaraamatust tähendusi otsides läheb kõigepealt emakeelt vaja ja seejärel alles saab teist keelt omandada.

Emakeeles omandatakse grammatikaterminid, olulised vahendid võõrkeele õppimiseks, milleta on raske toime tulla.

Hiljuti tajusin teravalt, kui väga on vaja võõrkeelt õppides emakeelset grammatikaterminoloogiat.

Veel üks eelis võõrkeelte õppimisel on see, et Soome lastele õpetatakse üsna varasest east peale emakeele grammatikat. Kui grammatilised üksikasjad ja terminid on emakeeles tuttavad, on neid võõrkeeli õppides palju kergem omandada.

Emakeele grammatika ei tähenda õppijate jaoks siiski ilmtingimata õpikute ja grammatikate keelesüsteemi kirjeldusi¹²:

Tuleb arvestada, et emakeelse inimese kasutuses olev omandatud grammatika on erinev teaduslikult koostatud keelestruktuuri kirjeldusest. Minu arvates aitavad nii emakeel kui ka metalingvistilised teadmised loomulike keelte struktuurist ja teadmised mõne üksiku keele struktuurist võõrkeele õppimisel.

Emakeele ja õpitava keele süsteemi võrdlemine on üliõpilaste arvates kasulik. Teadlikkus oma emakeele struktuurist, mitte emakeel iseenesest, aitab analüüsida õpitava keele struktuuri ja väljendeid. Võtmeküsimuseks on seejuures võimalike keeltevaheliste sarnasuste täheldamine:

Sageli tuleb uue keele õppimise alguses omandada täiesti uus väljendusviis ja võtab aega, enne kui uue keele süsteem hakkab tunduma vastuvõtavana. Õigupoolest tegelik õppimisprotsess võibki korralikult alata alles peale seda. Mul läks pisut aega, enne kui julgesin olla kindel selles, et eessõna tähendab sama kui käändelõpp. Selle mõistmisele aitas kaasa teadmine, et ka soome keeles esineb eessõnu nagu *yli* ja *ali*.

Esseede põhjal võib seega kahtlusetalt väita, et emakeele süstemaatiline õpetus on eduka võõrkeeleõppe seisukohalt esmatähtis: võõrkeeleõppe tugineb emakeele grammatika ja grammatikaterminite tundmisele. Seejuures on oluline emakeele ja õpitava keele süsteemi teadlik võrdlemine rõhuasetusega keeltevahelisel sarnasusel ja erinevusel.

Kui sihtkeeleks on lähedane sugulaskeel

Soome-ugri ja indoeuroopa keelte erinevus on võõrkeelte õppimisel põhjustanud probleeme paljudele üliõpilastele:

Minu emakeel on soome keel. See on võõrkeelte õppimisel pigem takistuseks, sest see on nii erinev keel. Soome-ugri keeled erinevad struktuuri poolest teistest Euroopa keeltest, kaasa arvatud maailmakeel inglise keel.

Teisalt aga nähakse soome ja eesti keele erinevust indoeuroopa keeltest ka positiivsena: õppijatel on psühholoogiliselt lihtsam hoida teineteisest lahus pigem täiesti erinevaid kui sarnaseid või lähedasi keelenähtusi. Emakeele ja õpitava keele erinevus on õppijate arvates huvitav proovikivi, mis äratav huvi ja lisab motivatsiooni:

Oma hilisemates õpingutes olen olnud juba seisukohal, et soome keele erinevus võrreldes inglise keelega võib olla abiks eri tasandite keelestruktuuride analüüsil.

Kui küsitakse, kas minu emakeel eesti keel on inglise keele õppimisel eelis või takistus, kalduksin pigem positiivse suunas. Need on nii erinevad keeled, see ehk ongi see eelis.

Lähedase sugulaskeele õppimisel aitavad emakeel ja varem õpitud sugulaskeeled märkmisväärselt sõnavara, grammatika, hääliküsteemi ja õigekirja omandamisel. Kasuks tuleb kõik, mis on emakeelega sarnane. Õppijate kirjutistes toodi rohkesti näiteid läänemeresoome (eesti ja soome), germaani (inglise, saksa, rootsi, norra), romaani (prantsuse, hispaania, portugali, itaalia) ja slaavi (vene, ukraina, bulgaaria, poola) keelte omavahelisest positiivsest mõjust. Üliõpilaste kogemused toetavad niisiis viimase aja uurimistulemusi¹³ lähedase sugulaskeele edukamast omandamisest kaugemate keeltega võrreldes:

Ma ei olnud enne vahetusüliõpilaseks minekut õppinud sõnagi eesti keelt, nii et õppisin rühmas, mille rahvuslik koosseis oli küllalt kirju. Sel ajal, kui india noormees proovis suurte raskustega õppida eristama sõnu *uks* ja *üks*, suutsin mina üsna vähese vaevaga selgeks õppida kasutamiskõlblikke fraase ja grammatilisi konstruktsioone. Enim kasu oli soome keelest käänamise õppimisel ja teadagi on suur osa sõnavarast ühine.

Eesti keele baasil on soome keele käänamist kergem õppida, kuna käänamisreeglid ja käänamine omaette nähtusena on juba tuttav.

Tihti seostub keelesugulusega ka kultuuriline ja geograafiline lähedus, mis annab õppijatele võimaluse sagedaseks kokkupuuteks õpitava keelega:

Väga oluliseks kahte rahvust ühendavaks jooneks on Eesti ja Soome lähedus ning seega on mõlemad rahvad sarnase mõtteviisiga ning puutuvad sageli kokku.

Keeleõppimisele aitab väga palju kaasa keelekeskkonnas viibimine. Eesti ja Soome geograafilise läheduse tõttu puutub eestlasest soome keele õppija üsna tihti soome keelega kokku. Eesti ja Rootsi vahel laiub samuti meri nagu Eesti ja Soomegi vahel, kuid rootsi keele oskajaid on eestlaste seas kordi vähem. Siit võib järeldada, et tänu sugulaskeelele ja tihedatele kultuurisuhetele on eestlastel soome keelt kergem õppida.

Kuigi lähedase sugulaskeele omandamine on tervikuna kiirem ja hõlpsam, seostub sellega siiski omalaadseid probleeme. Pealtnäha sarnastest, kuid tegelikult nn. petlikest sõpradest¹⁴ on eestlaste soome keele ja soomlaste eesti keele õppimise osas palju näiteid nii sõnavara- kui ka grammatikatasandil:

Üks minu soome tuttavatest ütleski, et oli arvanud, et saab eesti keelest aru, kuid siis märkas, et ta saab alati valesti aru.

Õppijate kogemused kinnitavad seega neid seisukohti, mille järgi sihtkeele õppimine on õppija keelesüsteemi uuesti konstrueerimine¹⁵.

Eesti keelt õppides oli emakeelest loomulikult kasu, on ju eesti ja soome keel lähedased sugulaskeeled. Ühist sõnavara on rohkesti ja paljude sõnade tähendust on kerge ära arvata. Samas märkasin juba poole aastaga, et väga raske on eemalduda soome keele struktuurist ja omandada eesti keele grammatikat. Kuigi teadsin reegleid, oli oma emakeel taustal nii tugev, et seda oli raske välja lülitada, eriti kui sellest samal ajal kogu aeg kasu oli.

Palju raskem oli vabaneda soome keele lauseehitusest. Kui keeleõppeprotsess on algfaasis, on üsna üldine, et uued sõnad paigutatakse emakeele struktuuri. Verbirektsioonid valmistavad lõputult peavalu just seetõttu, et samad rektsioonid on olemas ka soome keeles, aga need on seotud erinevate sõnadega.

Sõnavara osas põhjustavad enim raskusi nn. riskisõnad, mille õppimise kohta esitati psühholingvistika vaatenurgast huvitavaid kommentaare:

Ka samatüveliste, kuid eritähenduslike sõnadega oli alguses probleeme just emakeele tõttu. Olukord on ju tegelikult selline, et mõistetele, millel on oma keeles nimi olemas, antakse uued nimed. Nii on see muidugi iga uue keele puhul, aga nüüd need uued nimed juba tähendasid midagi, mis on oma keeles hoopis midagi muud.

Positiivne seos (miski *on* miski) lähte- ja sihtkeele sõnade tähenduste vahel näib olevat kergem omandada kui negatiivne (miski *ei ole* miski) seos:

Oli kergem õppida, et *piim* on *maitoa* (soome keeles *piim*), kui et see ei ole *piimä* (soome keeles *hapupiim*).

Eelneva valguses ei ole üllatav ühe üliõpilase tõdemus:

Eesti keel on hämmastaval kombel samasugune kui soome keel, kuid jahmatab siiski oma raskusega.

Võtmeküsimus eriti lähedaste sugulaskeelte õppimisel ja õpetamisel on niisiis selge vahetegemine, kus emakeele mallist on abi, kus see viib täiesti eksiteele ning kus lähte- ja sihtkeel kattuvad vaid osaliselt:

Võõrkeelt õppides on raske teadvustada, et vaid osa asjadest on nagu emakeeles, ja samal ajal meeles pidada erinevusi keelte vahel.

Mõtlemisainet õppijatele ja õpetajatele

Üliõpilaste esseedest selgus, et õppijate emakeelest olenemata on kirjutajate arvates emakeele mõju võõrkeele õppimisele kaheldamatu. Kuigi üliõpilaste kogemuste põhjal ei ole võõrkeeleõpetuses viitamine õppija emakeelele ning emakeele ja õpitava keele võrdlus just väga levinud, käsitati emakeele mõju tunduvalt laiemana kui pelgalt keele struktuurielementide ülekanadena ühest keelest teise. Eriti olulisena rõhutati emakeele ja emakeeleõpetuse rolli metalingvistilise teadlikkuse kujundajana. **Emakeelse grammatikaterminoloogia tundmine, arusaam emakeele struktuurist ning oskus võrrelda seda õpitava keele omaga loovad baasi kõikide järgnevate keelte omandamiseks. Seetõttu tuleks emakeeleõpetuses senisest teadlikumalt ja motiveeritumalt rõhutada hea emakeeleoskuse eeliseid võõrkeelte omandamisel.** Emakeele ja õpitava keele võrdlus peaks olema õppeprotsessi lahutamatu koostisosa ning integratsioon ema- ja võõrkeeleõpetuse vahel praegusest tunduvalt ulatuslikum.

Võõrkeeleeõppes on traditsiooniliselt rõhutatatud emakeele ja õpitava keele erinevusi. Tunduvalt vähem tähelepanu on pööratud keeltevahelistele sarnasustele, analoogiate loomisele, millel tegelikult õppimine põhineb ning mis on eriti oluline keele õppimise algfaasis. Sarnasusi ei esine mitte ainult lähedaste sugulaskeelte, vaid ka geneetiliselt ja tüpoloogiliselt kaugemate keelte vahel. Teadlikkus sellest, millal võib emakeele eeskuju kõhkluseta kasutada, kiirendab õpet ning lisab õppijale enesekindlust.

Emakeele mõju ei ilmne mitte ainult struktuurielementide ülekandena kõikidel keeletasanditel ning metalingvistilise teadlikkusega, vaid ka õppeprotsessi iseärasustena, õppijate strateegiavalikuna ning õpimotivatsiooni kujunemisel. See on aga juba järgmise artikli teema.

¹ **K. Sajavaara**, Kontrastiivinen analyysi, transfer ja toisen kielen oppiminen. – Lähivertailuja 17. Toimetanud A. Kaivapalu, K. Pruuli. Jyväskylä Studies in Humanities 53. Jyväskylä, 2006, lk 20–21.

² **M. Martin**, Suomi ja viro oppijan mielessä. Näkökulmia taivutusmuotojen prosessointiin. – Lähivertailuja 17. Toimetanud A. Kaivapalu, K. Pruuli. Jyväskylä Studies in Humanities 53. Jyväskylä, 2006, lk. 48–49; **A. Kaivapalu**, Kontrastiivlingvistika ja võõrkeelee õppimine. – Lähivertailuja 16. Soome-eesti kontrastiivseminar Männikul. Toimetanud H. Metslang, S. Soidro. Tallinna Ülikooli eesti filoloogia osakonna toimetised. Tallinn, 2006, lk 71–73.

³ **A. Kaivapalu**, Lähdekieli kielenoppimisen apuna. Jyväskylä Studies in Humanities 44. Jyväskylä, 2005.

⁴ **M. Martin**, Suomi ja viro oppijan mielessä. Näkökulmia taivutusmuotojen prosessointiin. – Lähivertailuja 17. Toimetanud A. Kaivapalu, K. Pruuli. Jyväskylä Studies in Humanities 53. Jyväskylä, 2006, lk 46.

⁵ **H. Ringbom**, The Role of the First Language in Foreign Language Learning. Clevedon, 1987.

⁶ **K. Sajavaara**, Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi. – Kielenoppimisen kysymyksiä. Toimetanud K. Sajavaara, A. Piirainen-Marsh. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä, 1999, lk 103–128.

⁷ **K. Sajavaara**, Äidinkieli vieraan kielen käyttämisen perustana. – Kieli on, sopii sanoa. Toimetanud V. Eskola, T. Lukkarinen. ÄOL:n vuosikirja XL. Helsinki, 1994, lk 22; **H. Ringbom**, Actual, perceived and assumed cross-linguistic similarities in foreign language learning. Ettekanne Soome Rakenduslingvistika Ühingu (AFinLA) sügissümposionil 10.11.2006.

⁸ **A. Kaivapalu**, Lähdekieli kielenoppimisen apuna. Jyväskylä Studies in Humanities 44. Jyväskylä, 2005, lk 97–98.

- ⁹ **B. MacWhinney**, Psycholinguistics and Foreign Language Acquisition. – Vieraan kielen ymmärtäminen ja tuottaminen. Toimetanud J. Tommola. AFinLA:n vuosikirja 1990. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 48. Turku, 1990, lk 71–87.
- ¹⁰ **A. Kaivapalu**, Reeglid ja analoogia võõrkeeleeõppes soome mitmusevormide käänamise näitel. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat 2. Toimetanud H. Metslang, M. Langemets. Eesti Rakenduslingvistika Ühing. Tallinn, 2006, lk 71–92.
- ¹¹ **H. Ringbom**, Actual, perceived and assumed cross-linguistic similarities in foreign language learning. Ettekanne Soome Rakenduslingvistika Ühingu (AFinLA) sügissümposiumil 10.11.2006.
- ¹² **K. Sajavaara**, Kontrastiivinen analyysi, transfer ja toisen kielen oppiminen. – Lähivertailuja 17. Toimetanud A. Kaivapalu, K. Pruuli. Jyväskylä Studies in Humanities 53. Jyväskylä, 2006, lk 43–60.
- ¹³ **C. J. Alderson**, Diagnosing Foreign Language Proficiency. The Interface between Learning and Assessment. London, 2005, lk 163.
- ¹⁴ **H. Remes**, Suomen ja viron vertailevaa taivutustypologiaa. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 2. Oulu, 1995, lk 7.
- ¹⁵ **H. Paunonen**, Allomorfien dynamiikkaa. – Nykysuomen rakenne ja kehitys. Näkökulmia kielen rakenteisiin 1. Toimetanud A. Hakulinen, P. Leino. Helsinki, 1983, lk 57–85; **J. Bybee**, Phonology and Language Use. Cambridge Studies in Linguistics. New York, 2001, lk 19–27; **B. MacWhinney**, Psycholinguistics and Foreign Language Acquisition. – Vieraan kielen ymmärtäminen ja tuottaminen. Toimetanud J. Tommola. AFinLA:n vuosikirja 1990. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 48. Turku, 1990, lk 75–85.